

Fecr Yayınları: 561

BİR OSMANLI BEYLERBEYİ
VEZİR İSHAK PAŞA (1695-1748)

Dr. Mehmet KAZDAL

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Eylül 2022

ISBN: 978-625-8304-09-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

BİR OSMANLI BEYLERBEYİ
VEZİR İSHAK PAŞA
(1695-1748)

Dr. Mehmet KAZDAL

Ankara 2022

Dr. Mehmet KAZDAL

1980 yılında Rize’de doğdu. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi aynı şehirde tamamladı. İlkokuldan sonra hafızlık yaptı. 2010 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. Aynı üniversitede 2014 yılında “1143 Numaralı Rize Müslim Nüfus Defteri’nin Değerlendirmesi” isimli teziyle yüksek lisansını bitirdi. 2022 yılında ise Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde “Vezir İshak Paşa’nın Çıldır Beylerbeyliği (1695-1748)” isimli teziyle doktorasını tamamladı. 2004-2020 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı’nda görev yaptı. 2020 yılından itibaren Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde görev yapmaktadır. Çalışmalarını Osmanlı arşiv belgeleri üzerinde sürdürmektedir.

1835 Tarihli Rize Nüfus Defteri Metin ve Değerlendirme (Dergâh Yayınları) isimli eseri 2019 yılında yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ-----	9
ÖN SÖZ-----	11

GİRİŞ-----	15
I. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ-----	17
II. ÇALIŞMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI-----	21
III. ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI VE YÖNTEMİ-----	23
A. Temel Kaynaklar-----	23
B. Araştırma Eserleri-----	30
C. Literatür-----	31
D. Yöntem-----	34
IV. OSMANLI İDARESİNE KADAR BÖLGE TARİHİ-----	36

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇILDIR BEYLERBEYLİĞİ'NİN TARİHİ VE İDARİ

COĞRAFYASI-----	49
1.1. OSMANLI FETİHLERİNİN BAŞLAMASINDAN ÇILDIR BEYLERBEYLİĞİNİN KURULUŞUNA KADAR BÖLGE TARİHİ49	
1.1.1. II. Mehmed (Fatih) Dönemi-----	50
1.1.2. II. Bayezid Dönemi-----	52
1.1.3. I. Selim (Yavuz) Dönemi-----	53
1.1.4. I. Süleyman (Kanuni) Dönemi-----	56
1.1.5. III. Murad Dönemi-----	63
1.2. ÇILDIR BEYLERBEYLİĞİ'NİN STRATEJİK KONUMU---	69
1.3. İŞHAK PAŞA'YA KADAR ÇILDIR BEYLERBEYLİĞİ-----	78
1.3.1. İshak Paşa'ya Kadar Çıldır Beylerbeyliği'nin Sancakları---	80
1.3.2. İshak Paşa'ya Kadar Çıldır Beylerbeyliği'nin İdarecileri---	89
1.4. YURTLUK OCAKLIK SİSTEMİ-----	99
1.4.1. Osmanlı Devletinde Yurtluk Ocaklık Sistemi-----	102
1.4.2. Yurtluk Ocaklık Sisteminin Çıldır Beylerbeyliği'nde Uygulanışı-----	107
1.5. İŞHAK PAŞA'NIN BEYLERBEYİ OLARAK ATANMASI---	112

İKİNCİ BÖLÜM

KAFKASYA SİYASETİNDEKİ GELİŞMELER, SİYASİ

FAALİYETLER VE İŞHAK PAŞA-----121

2.1. OSMANLI'YA TABİ GÜRCÜ MELİKLİKLERİYLE

İLİŞKİLERİ-----122

2.1.1. Açıkbaş Melikliği ile İlişkileri-----124

2.1.1.1. V. Giorgi Dönemi (1696-1700) -----133

2.1.1.2. Simon Dönemi (1700-1702) -----138

2.1.1.3. Melik V. Giorgi (ikinci defa) (1702-1717) -----141

2.1.1.4. Aleksandr Dönemi (1717-1752) -----160

2.1.2. Güril Melikliği ile ilişkileri-----173

2.1.2.1. III. Mamya Dönemi (1696-1715) -----180

2.1.2.2. Giorgi Dönemi (1715-1728) -----187

2.1.2.3. Diğer Giorgi Dönemi (1728-----192

2.1.3. Dadyan Melikliği ile İlişkileri-----193

2.1.3.1. Liparityan ve Güril Meliki III. Mamya Dönemi (1696-1718)-----201

2.1.3.2. Bejan Dönemi (1718-1728) -----207

2.1.3.3. Otia Dönemi (1728-1744) -----218

2.2. İSHAK PAŞA'NIN TİFLİS VALİLİĞİ -----221

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSHAK PAŞA'NIN MERKEZİ YÖNETİM İLE İLİŞKİLERİ VE

VEFATI SONRASI AİLESİ-----241

3.1. İSHAK PAŞA'NIN MERKEZİ YÖNETİM İLE İLİŞKİLERİ 241

3.1.1. Merkezi Yönetimle İlk İlişkiler -----246

3.1.2. Eyaletteki Bürokratların Görevlendirilmesinde Rolü ----248

3.1.3. Eyaletin Genişleyen Sınırları-----250

3.1.4. İshak Paşa'nın İskân Siyasetinde Oynadığı Rol -----252

3.1.5. Bölgedeki İşyanların Bastırılmasında Rolü-----259

3.1.6. Din Hizmetlerini Yürütenlerin Denetlenmesi-----261

3.2. İSHAK PAŞA İLE MERKEZİ YÖNETİM ARASINDA

GERİLİMLİ YILLAR -----264

3.2.1. Limni Adasına Sürgün Edilmesi -----264

3.2.2. Arslan Mehmed Paşa ile Aile İçi Rekabet -----266

3.2.3. Kraliçe Dodopal ile Yaşanan Davalaşma Neticesinde Görevden Alınması ve Göreve İade Edilmesi -----	268
3.2.4. Sinop'a Sürgün Edilmesi -----	273
3.2.5. Hekimoğlu Ali Paşa'nın Kefaleti -----	280
3.3. MERKEZİ HÜKÜMET TARAFINDAN İŞHAK PAŞA'YA VEZİR UNVANI VERİLMESİ -----	283
3.4. TİCARET VE HAC YOLLARININ GÜVENLİĞİ -----	292
3.5. SON ÇILDIR BEYLERBEYLİĞİ VE VEFATI-----	303
3.5.1. İshak Paşa'nın Muhallefâtı -----	310
3.5.2. Vefatı Sonrası Ailesi -----	319
SONUÇ -----	323
KAYNAKLAR -----	331
EKLER -----	367
EK 1. Çıldır Eyaleti ve Hinterlandında Bulunan Coğrafyanın Haritası -----	367
EK 2. İshak Paşa'nın İlk Defa Çıldır Beylerbeyi Atama Kaydı --	368
EK 3. İshak Paşa'nın Çıldır Beylerbeyi Olmadan Önce Oltu Sancakbeyi Olduğunu Gösteren Belge -----	369
EK 4. İshak Paşa'nın Limni Adası'nda Zorunlu İkamete Tabi Tutulması -----	370
EK 5. Batı Gürcistandaki Meliklerin İshak Paşa Aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne Ödemeleri Gereken Verginin Çeşidi ve Miktarı-----	371
EK 6. İshak Paşa'ya Ait Mühür -----	372
EK 7. Sinop'a Sürgün Kararının Hekimoğlu Ali Paşa'nın Kefaleti Sonucu Affedilmesi -----	373
EK 8. İshak Paşa'nın Vefatı Sonrası Tespit Edilen Mal Varlığı -	374
EK 9. İshak Paşa'nın Vefatı Sonrası Oğlu el-Hac Ahmed Paşa'nın Çıldır Beylerbeyi Olarak Atanması -----	375

KISALTMALAR DİZİNİ

AS.	: Askeriye
BEO.	: Bab-ı Âli Evrak Odası
Bkz.	: Bakınız
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BŞM. MHF.	: Başmuhasabe Muhallefat Defteri
Çev.	: Çeviren
d.	: Defteri
DH.	: Dâhiliye
DİB.	: Diyanet işleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
h.	: Hicrî
HAT.	: Hatt-ı Hümayun
Haz.	: Hazırlayan
HLT.	: Hil'at
HR.	: Hâriciye
KK.	: Kamil Kepeci
M.	: Milâdî
MAD.	: Maliyeden Müdevver
MHM.	: Mühimme
MHM. ZYL.	: Mühimme Zeyli
ML.	: Maliye
MTZ.	: Eyalet-i Mümtaze
nşr.	: Neşreden
SAMD.	: Sultan Ahmed
SMST.	: Sultan Mustafa
SMMD.	: Sultan Mehmed

ss.	: Sayfa Sayısı
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TT.	: Tatpu Tahrir
v.	: Vefat
vb.	: Ve benzerleri
vd.	: Ve devamı, ve diğerleri

ÖN SÖZ

Osmanlıların Kafkasya'ya açılan kapısı mesabesinde olan Ahıska ve çevresi tarih boyunca birçok medeniyetin geçiş veya uğrak yeri olmuştur. Bu durum, bölgenin nüfus ve kültür bakımından dinamik bir karaktere sahip olmasını sağlamasının yanında çatışmaların da merkezi haline getirmiştir. Karadeniz'e, Kafkasya'ya ve ardında bulunan coğrafyaya hâkim olmak isteyen devletlerin yolu söz konusu bölgede kesişmek zorunda kalmıştır. Bu manada bölge, tarih boyunca birçok devletin çatışma alanı olduğu gibi XVI. ve XVII. yüzyılda Osmanlı-İran rekabetine sahne olmuştur. XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise Rusya'nın da aralarına katılmasıyla bölge üç siyasi gücün çatışma alanı haline gelmiştir.

III. Murad döneminde Kafkasya bölgesine hâkim olma amacıyla başlatılan seferler esnasında fethedilen stratejik önemi haiz bölgelerden birisi de Ahıska ve çevresi olmuştur. Bu stratejik konumunun önemine binaen mezkûr bölgede Çıldır Eyaleti kurulmuştur. Eyaletin idarecileri, Osmanlı Devleti'nin Batı Gürcistan'daki meliklikler başta olmak üzere XVIII. yüzyıl ile birlikte üç büyük gücün çatışma alanı haline gelen Kafkasya topraklarına yönelik uyguladığı siyasetin ana aktörlerinden biri konumunda olmuştur.

Amacımız yukarıda zikredilen çatışma alanına yakın coğrafyada kurulmuş olan Çıldır Eyaleti'nde XVIII. yüzyılın ilk yarısında beylerbeyi olarak görev yapmış İshak Paşa'nın Osmanlı taşra idari sistemindeki önemini ortaya koymaya çalışmaktır. Bununla birlikte çalışmamız İshak Paşa'nın görev

yaptığı bölgenin, siyasi ve sosyal yapısı hakkında da kanaat sahibi olmamıza imkân vermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışma Osmanlı taşra idari sisteminde beylerbeyleri olarak görev yapmış idarecilerle ilgili yapılan çalışmalar literatürüne katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Araştırmamız bir yönüyle biyografi çalışması bir yönüyle ise dönem incelemesi şeklinde olacaktır.

Bu doğrultuda hazırlanan çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, çalışmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları, kaynakları ve yöntemine değinilerek, Çıldır Eyaleti'nin kurulduğu coğrafyanın genel tarihi verilmektedir. Birinci bölümde Osmanlıların bölgeyle ilk temaslarından başlayarak eyaletin kuruluş sürecinden bahsedilip, İshak Paşa'nın beylerbeyi olduğu zaman dilimine kadar geçen süreç ele alınmaktadır. Bu bölüm İshak Paşa'nın beylerbeyi olarak atanması süreci ile sonlanmaktadır. İkinci bölümde İshak Paşa'nın Batı Gürcistan'daki Osmanlı'ya tabi melikliklerle ilişkilerine ve Tiflis beylerbeyi olarak görev yaptığı on yıllık zaman dilimine genel hatlarıyla değinilmektedir. Üçüncü bölümde ise İshak Paşa'nın merkezi yönetimle ilişkilerinin geçirdiği süreçlerden, vefatından ve vefatı sonrası ailesinden bahsedilmektedir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında desteklerini gördüğüm danışman hocam Prof. Dr. İsmail ALTUN'a, çalışma konusunun belirlenmesinde yardımları için ikinci danışman hocam Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ'e, çalışma boyunca yönlendirmeleriyle destekte bulunan Prof. Dr. Osman GÜRBÜZ ve Doç. Dr. Abdullah BAY ve Prof. Dr. İhsan ARSLAN'a, çalışmanın okumalarını yapıp içerik hakkında fikir sunan araştırma görevlisi arkadaşlarım Muhammet Ali TUZLU, Samet SA-

ZAK, İbrahim SAİNKAPLAN, Halil ARSLAN'a ve Gürcüce kaynakların tercümesinde yardımda bulunan İmeda PAKSADZE'ye çok teşekkür ederim. Ayrıca, her zaman desteklerini gördüğüm kıymetli aileme de teşekkürü bir borç bildiğimi ifade etmek isterim.

Mehmet KAZDAL
Erzurum-2022